

TÜRKİYE'DEKİ AKADEMİK ÇALIŞMALARDA MOLİÈRE: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

Molière in Turkish Academic Studies: A Meta-Synthesis Study

Cansu AVCI*
Erdoğan KARTAL*

ÖZ

Özellikle komedyada türünde sadece Fransız edebiyatının değil dünya edebiyatının da en usta temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Molière, 17. yüzyıl klasik dönemden günümüze değin güncelliğini kaybetmemiş önemli yazarlardan biridir. Bu büyük yazarın günümüzde bile adından bu denli sıklıkla söz ettirmesinin nedeni ise hiç şüphesiz yaşadığı dönemin kusur ve aksaklıklarını gülmeceyle (komediyle) harmanlayarak bunu büyük bir ustalıklarla eserlerine yansıtmasıdır. Böylelikle yazar, insan doğasını bütün ayrıntılarıyla gözlemleyip, onun zaafalarını ortaya koyarak seyircisini sadece eğlendirmeyi değil aynı zamanda eğitmeyi de hedefler. Ölümünün üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen güncelliğini hala koruyan Molière'in eserleri, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de hala ilgiyle okunmakta, oyunları sıklıkla profesyonel ve amatör oyuncular tarafından sergilenmekte ve oldukça büyük bir ilgi ile karşılanmaktadır. Bütün bunların yanı sıra Molière aynı zamanda Türkiye'deki farklı akademik çalışmalara da konu edilmeye devam etmektedir. Temel nitel araştırma tekniklerinden biri olan "meta-sentez" tekniğine göre yapılandırılan bu çalışmada, Türkiye'de Molière üzerine ne türden akademik çalışmaların yapıldığının belirlenmesi ve bu çalışmalar neticesinde elde edilen nitel bulgularının değerlendirilerek yorumlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Molière, akademik çalışmalar, Türkiye, komedyada, meta-sentez.

ABSTRACT

Molière, who is one of the most proficient representatives of writing, especially for the genre of comedy, is not only accepted as a leader in French literature, but also in world literature as an author whose work has been relatable to readers from the 17th century till now. Without any doubt, the reason he is still being talked about in today's world is because of the way he could combine his era's faults and troubles in a

* Dr. Öğr. Gör., Marmara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İstanbul/Türkiye. E-posta: cansu.avci@marmara.edu.tr. ORCID: 0000-0001-9336-8127.

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Bursa/Türkiye. E-posta: ekartal@uludag.edu.tr. ORCID: 0000-0002-9836-5221.

humorous way and then reflect this into his work. Thus, the author aims not only to entertain but also to educate his audience by observing human nature in all its details and revealing its troubles. Even though centuries have passed since his death, Molière's works, which are still relatable, continue to be read with such interest in Turkey just as they are all around the world. His plays are also often exhibited by professional and amateur actors and are met with great interest by the audience. In addition to all this, Molière also continues to be the subject of different academic studies in Turkey. In this study, which is structured following the "meta-synthesis" research technique - one of the basic qualitative research techniques - it is aimed to determine what kind of academic studies have been carried out about Molière in Turkey and to evaluate and interpret the qualitative findings gathered as a result of these studies.

Keywords: Molière, research studies, Turkey, comedy, meta-synthesis.

Giriş

Fransız edebiyatının ölümsüz isimlerinden biri olan Jean-Baptiste Poquelin ya da bilinen adıyla Molière, 15 Ocak 1622'de Paris'te tüccar bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. On yaşındayken annesini kaybeden yazar, büyük babası Louis Cresse tarafından büyütülür. Molière'in küçüklüğünden itibaren tiyatro sanatına ilgi duymaya başlaması da Cresse'in onu sıklıkla Paris'teki ilk yetkili tiyatro topluluğu olan *Hôtel de Bourgogne*'a götürmesi sayesinde olur. 1636 yılında geldiğinde Molière Clermont Koleji'ne girer ve ardından Orleans'ta hukuk öğrenimi görür ancak hiçbir zaman avukatlık yapmaz bunun sebebi ise tiyatro tutkusunun ön planda olmasıdır (Uygur, 2003: 146-147). Yazar, ünlü İtalyan komedyan, Scaramouche olarak da bilinen Tiberio Fiorilli'den (1608-1694) mimik dersleri almaya başlar ancak babası onu işlerinin başına geçirmek ister ve döşemecilik işine sokar. 1642 yılında ise Molière'in yaşamında önemli değişim ve dönüşümler başlar. Şöyle ki tanıştığı tiyatro oyuncusu Madelaine Béjart (1618-1672), ondaki oyunculuk arzusunu artırır. Bu sebeple döşemecilik işinden vazgeçerek Molière adını alır ve Béjart ile birlikte 1643 yılında *Illustre Théâtre* adında bir tiyatro grubu kurar. Sözü edilen grup Molière için büyük bir önem taşır zira yazar tüm zamanları aşan ve güncelliğini hala koruyan eserlerinin ortaya çıkış temellerini de bu grup sayesinde atar. Bu tiyatro grubu yaklaşık üç yıl kadar temsillere devam eder. Her ne kadar borçları yüzünden 1646 yılında kapılarını kapatmak zorunda kalsa da bu başarısızlık ondaki tiyatro sevgisini azaltmaz. Öyle ki yanında kalan az sayıdaki oyuncuyla birlikte sonraki 12 yıl boyunca birçok yerde oyunlar sergilerler. Bunun yanı sıra tiyatro eserleri de yazmaya başlayan Molière, oyunlarında her tipten insana yer vererek köylü,

burjuva ve aristokrat sınıflarını birbirine yakınlaştırır. Ayrıca gezdiği yerlerde halkın gelenek ve göreneklerini, ihtiraslarını, aşklarını, öfkelerini ve kızgınlıklarını da yakından gözlemlene fırsatı bulur ve tüm bunları eserlerinde sade bir dil kullanarak kaleme alır (Uygur, 2003: 147).

Diğer yandan Molière, komedyaya türünde daha yetenekli olduğunu fark ederek bir müddet sonra yalnızca bu türde eserler yazmaya ve oynamaya başlar. Böylelikle bu eserler de yazara 17. yüzyılda Fransa'da doğmuş *klasisizm* akımının en önemli temsilcilerinden biri olma yolunu açar. Aslında Molière'in temel amacı güldürülerinde insanların doğal yaşamlarından kesitler sunmak, güldürürken düşündürmek, düşündürürken de eğitmektir. Bunu gerçekleştirmek içinse sade ve anlaşılır olmak gerektiğini savunur. Bu arada geleneklere aykırı konuları da gülünçleştirerek eleştirmekten geri kalmaz. Genellikle gündelik konuşmalardan, kaba halk şakalarından yararlanır, bütün yapmacık durum, davranış ve tutumlara karşı çıkararak söylemek istediği her şeyi çekinmeden dile getirir. İşlediği temel konular ise genelde "cimrilik", "sahte dindarlık" ve "bilgiçlik"tir.

1658 yılında geldiğinde Molière, Fransa Kralı XIV. Louis'nin (1638-1715) karşısında oynama fırsatı bulur. Oynadıkları *Docteur amoureux* adlı komedyayı kral çok beğenir ve oyuncularını, her oyuncusuna yıllık belli bir miktarlarda para ödenen *Petit Bourbon* tiyatrosuna yerleştirir. Molière topluluğunun asıl başarısı da bundan sonra başlar. Örneğin, oyunlarındaki toplumsal eleştiriler saray çevrelerini ve kiliseyi ciddi biçimde rahatsız eder ancak kralın himayesi altında olduğu için çok da zarar görmez. Özellikle *Tartuffe* (1664) adlı oyunu bu çevrelerce hoş karşılanmaz. *L'Avare* (1668) adlı oyunu ise döneminin toplumsal ilişkilerini ironik bakımdan eleştirmesi açısından önem taşır. Bununla birlikte, karakterlerin inandırıcı olması ve yaşamın gerçekleri ile örtüşmesi de eserde oldukça dikkat çeker (Vural Kara ve Aslan, 2015: 268-269). Özellikle 1664 yılında Molière, *Tartuffe*'u Versailles'da oynadıktan sonra adından daha sık söz ettirir. Ancak söz konusu oyunda dini aşağıladığı gerekçesiyle de büyük bir baskı altına alınır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen yazar yine de mücadeleye etmekten geri durmaz. 1669 yılında Kral XIV. Louis koruma kararını kaldırmasının ardından Molière kendisine bir mektup yazarak komedinin asıl görevinin insanları eğlendirirken aynı zamanda kusurlarını düzeltmek olduğunu, oyununda da asıl amacın gerçek dindarlarla din istismarcılarını birbirinden ayırmak olduğunu ve yalnızca gerçeği betimlediğinin altını çizerek (Aydın, 2017: 25). 17 Şubat 1673 tarihinde başrolünü oynadığı *Le Malade imaginaire* adlı oyununun dördüncü sahnesinde fenalaşarak yere yığılır. Verem hastası olan Molière, o andaki

kanlı öksürük krizini atlatsa da rolünü tamamlayamaz ve oyundan birkaç saat sonra evinde yeniden fenalaşarak hayata gözlerini yumar.

Molière ve Tiyatro

Uygur'un (2003: 145) vurguladığı gibi “kahramanlık”, “zenginlik”, “yoksulluk” ve “cimrilik” gibi insana dair birçok “olgu” edebiyatın temel konularından olup eski Yunan'dan günümüze dek dünyada değişik türlerdeki pek çok eserde de yer bulur. Bu türden olguları işleyen yazarlar ise daha erdemli bir toplum yaratma düşüncesinden hareketle özellikle “tutku” ve “ihtiras” gibi güçlü hisleri kimi zaman yücelterek kimi zaman da küçümseyerek eserlerine yansıtırlar. Hem edebî bir tür hem de güzel sanatların bir dalı olarak değerlendirilen tiyatro sanatı ise Şener'in (1974: 26-28) de belirttiği gibi Romalı büyük şair Horatius (M.Ö. 65-M.Ö. 8) zamanından beri seyirciye yararlı olabilme amacı güder. Örneğin, klasik sanat aracılığıyla toplum ahlakına ters düşen her türlü aşırılık ya da zaaf alaya alınarak kusurlu kişi uyarılır. Zaaflarının gülünçleştirildiğini gören kişi de kendi kusurlarını düzeltme yoluna gider. Benzer şekilde klasik komedyada da yazarın amacı seyircisini bir yandan eğlendirirken diğer yandan da onun kusur ve yanlışlarını düzeltmektir. Nasıl ki tragedya kişiyi aşırı tutkulara karşı uyararak onu ölçülü olma yoluna itiyorsa komedyada da eksikliklere işaret ederek kişiyi kendinde gördüğü eksiklikleri gidermeye davet eder. Bu bağlamda klasik komedyada, toplumda kendine henüz yer edinmemiş ya da topluma kendini kabul ettirememiş yenilikleri alaya alarak modernleşmenin özentili ve abartılı yanına dikkat çeker. Molière de İtalya'da doğup, 16 ile 18. yy. arasında Avrupa'da yaygınlaşan ve profesyonel tiyatronun ilk örneklerinden biri olarak bilinen İtalyan halk tiyatrosu *Commedia dell'arte* geleneğinden hareketle, kısa bir zamanda olsa İspanyol tiyatrosu etkisinde sahnelemiş olduğu birkaç oyununun ardından sanatçı kimliğini klasik komedyanın kendine has geliştirdiği tarzla ortaya koymaya başlar (Şahin, 2021: 46-47). Oyunlarındaki kişileri ise her ne kadar tiplendirilmiş ya da karikatürleştirilmiş olsalar da toplumda var olan inandırıcı insanlardır. Bununla birlikte Molière, gerçek yaşamda gözlemlediklerini sahnelemede de son derece başarılıdır ve oyunlarında soylulardan köylülere, burjuvadan uçaklara kadar hemen hemen toplumun her kesiminden kişilere yer verir (Kocaman, 2019: 168). Aslında burada ünlü yazarca amaçlanan, Uygur'un (2003: 147) da altını çizdiği gibi, toplumun güldürülerek düşünmelerini sağlamaktır. Böylelikle “sanat toplum içindir” ilkesine de sıkı sıkıya bağlı kalınmış olunur.

Diğer yandan, Göker'in (1982: 21) de dile getirdiği gibi Molière, komedilerinde doğal olmayan “kibarlığı”, “asalet düşkünlüğünü”, “bilgiçliği”,

“sahte dindarlığı” ve “cimriliği” abartılı söylem ve davranışlar yoluyla bir arada yansır. Bu bağlamda aynı zamanda çok iyi bir gözlemci de olan Molière, örf ve âdetlerle hiçbir şekilde bağdaşmayan tüm aşırılıkları ve kusurları da oyunlarına konu edinerek bunları nesnel bir bakış açısıyla eleştirir. Benzer şekilde Tilley (1921: 288) de Molière oyunlarının gerçek mesajının gülünç maskenin altında yatan trajediyi görebilmek olduğuna değinir. Sözü edilen trajedi de aslında Molière’in yaşama bakışını yansıtır (akt. Özençeli, 2013: 7). Arıkan (2011: 130) ise Molière’in eserlerinde yer alan alaycı ve iğneleyici sözler ile yaşadığı dönemdeki genel insani zaafı hedef aldığını belirtir. Böylelikle Kocaman’ın (2019: 168) da altını çizdiği gibi 17. yüzyıl Fransız komedyacı olarak Molière’in oyunlarını okumak ve incelemek bir anlamda o dönem Fransa’sını sosyal, kültürel ve ekonomik gibi birçok açıdan tanımakla eşdeğerdir.

Bununla birlikte Sefer (2016: 49), Molière çağında “tiyatro” sanatının edebiyatın merkezinde olmasına rağmen oynanan oyunların klasisizmin de etkisiyle saray çevresinin pek de dışına çıkamadığını dile getirir. Bir başka ifadeyle, bu asırda sergilenen oyunlar daha çok soylular için bir anlam ifade eden, halka inememiş trajedinin örnekleri ya da halkı eğlendirmek için yapılan niteliksiz türden kaba komedyalardır. Molière ise yapıtlarında güldürü unsurunu kaybetmeden saray ile halk arasındaki bu uçurumu kapatmaya çalışır. Benzer şekilde Vardar’a (1967: 62) göre de Molière, komedyayı gerçek hayata uyarlayan bir dâhidir çünkü komedyayı yapaylık, aşırılık ve ölçsüzlükten arındırarak insanlığa yakınlaştırmış ve ona evrensel bir boyut kazandırmıştır. Özgü (1974: 12) ise Molière’in eserlerinde yer verdiği kişi ve olayları güldürü öğeleri ile nesneleştirirken cesur bir tavır takındığını ve karamsarlıktan aydınlığa çıkabilmek için de kendine has bir tarz oluşturduğuna işaret eder. Böylece yazar trajikomik türüne uygun olarak tamamiyle serbest ve herhangi bir kurala bağlı kalmaksızın her biri titizlikle işlenmiş büyük komedyalar yaratır. Küçükali (2021: 14) de Molière’in, oyunlarını kaleme alırken 17. yüzyıl Fransız klasisizminin en temel ilkesi olan “yerde, sürede ve olayda birlik”, diğer adıyla *üç birlik* kuralına tam olarak uymasa da ona yakın bir yaklaşımla görüşlerini işlediğini ifade eder. Şöyle ki yazar, oyunlarını her ne kadar sade bir dille kaleme alsada da karakterlerin betimlemesini büyük bir ustalıkla gerçekleştirir. Böylelikle hayal ile gerçek arasında “ulaşılabilen” ile “ulaşılamayana” ayırt ettiren ve buna göre davrandıran yetenek ve gücü sayesinde de oyunlarına adeta “klasik biçem” modelini verir. Böylelikle Şahin’e (2021: 47) göre Molière, güldürünün bütün biçimlerini alışılmamış bir anlayışla harmanlayarak modern komedyayı da yapılan-

dırmış olur. Bu bağlamda onun en büyük özelliği de oyunlarında insanları doğal halleriyle gözler önüne sermesidir. Yeni geliştirdiği bu türden komedi tarzının ilk örneği ise *Les Précieuses Ridicules* (1659) adlı eseridir. Sosyetenin ihtişamlı hayatı ve davranışlarına imrenen taşralı iki genç kızı konu edinen eserde, ilk kez bireyden hareketle bir toplumsal eleştiri ortaya konur.

Molière'in Türkiye Serüveni

Yukarıda da değişik vesilelerle değinildiği gibi Batı tiyatrosunda, özellikle de komedy türünde bir anlamda kendini toplumu eğitmekle sorumlu gören Molière, kültürel değişimle karşı karşıya kalan toplumlarda görülen aykırılıkları kendine has tekniklerle ele alarak böylelikle adından sıklıkla söz ettirmeyi başarır. Yazarının Avrupa'daki etki alanının ne denli geniş olduğu dikkate alındığında bu bağlamda Türk edebiyatındaki yansımalarını yakından görmek mümkündür. İlk olarak 17. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak Osmanlı coğrafyasında da tanınmaya başlayan Molière'in kimi oyunlarının uyarlamalar yoluyla sergilenmesi de hemen hemen bu döneme rastlar (Soydaş, 2017: 3). Aslında Karadağ ve Kurt Williams'ın (2015: 131) da altını çizdiği gibi Molière'in Osmanlı Türkçesine aktarılmasına, diğer bir ifadeyle uyarlanması ve çevrilmesine bir anlamda öncülük eden isim ise Osmanlı devlet adamı, diplomat, çevirmen ve aynı zamanda oyun yazarı da olan Ahmet Vefik Paşa'dır (1823-1891). Molière'den 16 çeviri yapan Ahmet Vefik Paşa, Osmanlı Tiyatrosu'nun her daim destekçisi olarak kendi çevirdiği oyunların da 1870'li yıllarda İstanbul'da oynanmasını sağlar. Özençel'e (2012: 19-23) göre, Ahmet Vefik Paşa'nın edebiyata, özellikle de tiyatroya olan bu ilgisinin aslında Fransa'da görev yaptığı yıllarda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu süre zarfında edebiyat, sanat ve tiyatro çevreleriyle yakın ilişkiler kuran Paşa, Bursa valiliği sırasında (1879-1882) bugün kendi adıyla anılan *Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu*'nun kuruluşuna öncülük ederek bu sanata ne denli önem verdiğini gösterir. Bütün bunların yanı sıra, Victor Hugo (1802-1885) ve Voltaire (1694-1778) gibi büyük Fransız yazarların eserlerini de Osmanlıcaya tercüme eder. Aynı zamanda dramaturgi ve sahneleme teknikleriyle de ilgilenen Ahmet Vefik Paşa, Türk tiyatrosunun ilk oyunlarından sayılan *Zor Nikâh* (1869) ve *Zoraki Tabip* (1869) adlı oyunları ise Molière'den uyarlar. Ayrıca yine bu dönemin önemli yazarlarından biri kabul edilen Feraizcizade Mehmet Şakir (1853-1911) de Molière'den esinlenerek yeni oyunlar ortaya çıkarır. Örneğin; *Teehhül yahut ilk göz ağrısı* (1886) adlı komedyasındaki Akile Dudu, Molière komedyalarındaki becerikli arabulucu kadınları andırır. Bununla birlikte, *İnatçı veyahut 20 çöpçatan* (1885) adlı bir

diğer komedyasında ise Molière'in özellikle *Les Fourberies de Scapin* (1671) oyunuyla olan benzerlikleri dikkat çeker.

Şener (1974: 25), Molière'in dünyada pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de ortalama seyirciye mal olabilmiş oyun yazarlarından biri olduğuna işaret eder. Öyle ki yazarın oyunları ödenekli tiyatrolarda ilk sıralarda yer almakla birlikte amatör tiyatro toplulukları ve okul temsil kollarında bile her daim kendine yer edinebilmiştir. Şengül (2020: 78) ise bu bağlamda Batı edebiyatındaki yeni türlerin Türk edebiyatına kazandırılması noktasında tiyatronun, özellikle de Molière çevirilerinin çok önemli bir katkısının olduğuna dikkat çeker. Yazarın, komedi tarzını sıklıkla kullanması ve "yanlışı" eleştirebilme gücü, geleneksel Türk tiyatrosunda da her daim tercih sebeplerinden biri olmuştur. Bu yüzden, modern Türk tiyatronun inşasında Molière isminin oldukça ağırlıklı bir yeri olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, Türk yazın ve tiyatro dünyasında Molière'in eserlerinin çevrilmesi ve uyarlamalarının yapılması günümüze dek süregelen bir durum halini alır. Örneğin; 2014 yılında Sivas Devlet Tiyatrosu oyuncularının *Gülünç Kibarlar* oyununu sergilemesi, 4-6 Ağustos 2022 tarihleri arasında Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından Atatürk Kültür Merkezi (AKM) Tiyatro Sahnesi'nde *Cimri*'nin sanatseverlerle buluşması ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Şehir Tiyatroları tarafından Molière'in 400. doğum yılı etkinlikleri kapsamında *Hastalık Hastası* adlı oyunun 30 Ağustos 2022 tarihinde *Açık Hava Yaz Oyunları*'nda sergilenmesi bu durumun en somut örnekleri olarak gösterilebilir. Ayrıca İzmir'de özel Tiyatro Peron tarafından Eylül 2022'de bir başka Molière oyunu *Tartuffe*'un seyirci karşısına çıkması, Molière gibi büyük bir yazarın Türkiye'deki önemine ve güncelliğine işaret etmektedir.

Çalışmanın Önemi ve Amacı

And'a (1974: 51) göre dünden bugüne dünyadaki oyun yazarları içerisinde Molière kadar evrenselliği bu denli yakalamış başka bir yazar yoktur ve hemen hemen her ulus da bu büyük edebiyatçıyı kendi yazarıymış gibi görür. Benzer şekilde Efeoğlu (2015: 158) da Molière'in tartışmasız en büyük yazarlardan biri olduğuna vurgu yaparak dehasının kendi zamanını da aşarak günümüze dek süregeldiğini ifade eder. Bununla birlikte, alanyazın incelendiğinde Türkiye'de bugüne dek Molière'e üzerine yapılan akademik çalışmaların tamamının bir arada değerlendirildiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, önümüzdeki yıllarda yapılacak benzer araştırmalara da öncülük edebilme düşüncesiyle bu çalışmada, ağırlıklı olarak *Yükseköğretim Kurulu Akademik Arama ve Ulusal Tez Merkezi* verilerinden

yola çıkılarak Türkiye’deki üniversitelerde Molière ve eserleri üzerine ne tür akademik çalışmaların yapıldığının belirlenmesi ve bu çalışmalarda ortaya konan nitel bulgularının değerlendirilerek elde edilen veriler ışığında yorumlanması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Çalışma, temel nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan meta-sentez modeline göre yapılandırılmıştır. Bu modelde tasarlanan çalışmalar genellikle belirli bir alanda yapılan çalışmalara değin nitel bulgularının yorumlanması, değerlendirilmesi, benzer ve farklı olan yönlerinin ortaya konulması ve bunlardan yeni çıkarımlar yapılmasını amaçlayan çalışmalardır (Polat ve Ay, 2016: 52). Aynı zamanda Au’nun (2007) “nitel meta-analizi” olarak da adlandırdığı bu yaklaşım belirli bir konuda gerçekleştirilen nitel çalışmaların, belirlenen kimi temalar ışığında yeniden değerlendirilmesi ve sentezini içeren bir tür tematik (içerik) çözümleridir.

Derlemin Oluşturulması ve Verilerin Çözülmesi

Çalışmanın derlemi yukarıda da değinildiği üzere Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında hâlihazırda faal olarak görev yapan öğretim elemanlarının kişisel akademik bilgileri ve bilimsel faaliyetlerinin yer aldığı YÖK Akademik ve lisansüstü tezlerin arşivlendiği *Ulusal Tez Merkezi* veri tabanları kullanılarak oluşturulmuştur. Verileri derlemek için öncelikle platformlar üzerindeki arama motorlarına “Molière” anahtar sözcüğü girilerek yazar ve eserlerine değin ülkemizdeki üniversitelerde bugüne dek yapılan ve bu platformlara işlenen (kaydedilen) makale, tez, bildiri, kitap/kitap bölümü ve benzeri bilimsel çalışmalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber, sözü edilen veri tabanlarında kayıtlı olmayan ancak burada tam metin olarak ulaşılan kimi çalışmaların kaynakçalarında yer alan eserlere ise Google Akademik aracılığıyla erişilmeye çalışılmıştır. Taramalar neticesinde 34’ü tam metin olarak yayımlanmış makale, 29’u bildiri özeti ya da başlığı/kaydı ve yine tam metin olarak ulaşılabilen 10 lisansüstü tez çalışması ve 2 (iki) bilimsel olmak üzere toplamda 75 akademik çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar öncelikle türlerine ve yayımlanma tarihlerine göre sınıflandırılmış ardından da tam metin erişimi olanlar derlenmiştir. Tam metin olarak derlenebilen çalışmaların özellikle bulgular ve sonuç kısımları doküman analizi yoluyla incelenerek veriler elde edilmiş, tam metin olarak ulaşılamayan çalışmalar, özellikle bildiriler ve kitaplar ise başlıklarından hareketle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Dünya genelinde bugüne kadar Molière hakkında farklı akademik çevrelerde sayısız tez, kitap, monografi ve makaleler yazılmış, sempozyum ve konferanslar düzenlenmiştir. Benzer şekilde günümüzde de bu türden çalışmalar ve etkinlikler devam etmektedir. Bütün bunlar Kocaman'ın (2019: 169) da altını çizdiği gibi Molière mizahının inceliği ve derinliğinin birer belirtisi olmakla birlikte yarattığı tipler de aynı zamanda o dönemdeki toplum yapısının somut birer göstergeleri niteliğindedir. “Cimri” bir baba, “çıkarcı” kadınlar, “din istismarcıları” ve “korumacı sağduyulu” kadınlar, tiyatroyu toplumun adeta bir aynası olarak gören Molière'in oyunlarında rastladığımız karakterlerden belli başlılarıdır. Birbirinden farklı davranış sergileyen bu kahramanlar da kendilerine has bütün özellikleriyle hem yaşadıkları toplum yapısını hem de insanların o dönemdeki davranışları hakkında bilgi edinmemize aracı olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki akademik çevrelerde yapılan benzer pek çok bilimsel çalışma da yakından incelendiğinde Molière'in eserlerindeki bu derin anlam yapısı ve olguları ortaya çıkartmayı amaç edindiği anlaşılmaktadır.

1. Tezler

Bu başlıkta ulaşılan 10 lisansüstü tezin 8'i yüksek lisans, 2'si ise doktora tez çalışmalarıdır. Yüksek lisans tezlerinin 5'inin 9 Eylül (Ünlü, 1998), Selçuk (Özençel, 2012), Bahçeşehir (Arıcan, 2013; Özgen, 2016) ve Kocaeli (Uçankuş, 2021) Üniversitelerine bağlı farklı enstitülerin sahne sanatları ve oyunculuk anabilim dallarında, geriye kalan 3 (üç) tezden ilkinin (Küçükali, 2021) Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı'nda, diğer ikisinin ise Bilkent (Uluğtekin, 2004) ve Selçuk Üniversitesi'ne (Koyun, 2014) bağlı sosyal bilimler enstitülerinin Türk Edebiyatı anabilim dallarında hazırlandığı görülmektedir. Her ikisi de Fransızca yazılmış doktora tezlerinin ilki Sönmez (2014) tarafından Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransız Dili Eğitimi Bilim Dalı'nda ikincisi ise Kurt Williams (2015) tarafından Fransa Strasbourg Üniversitesi ile ortak eşdanışmanlı Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı'nda gerçekleştirilmiştir.

Tezler kronolojik bir sıralama ile ele alındığında; Ünlü (1998), Molière'in komedyelerinde güldürü öğelerini nasıl kullandığı ele aldığı *Tiyatroda temel güldürü tekniklerinin Molière komedyelerinde işleniş biçimleri üzerine dramaturjik bir inceleme* başlıklı yüksek lisans tezinde, yazarın oyunlarında

ironi, saçma, taşlama ve yineleme gibi birçok güldürü ögesini harmanlayarak gülmeceye ulaştığı sonucuna varmıştır. Uluğtekin (2004) ise *Ahmet Vefik Paşa'nın çevirilerinde Osmanlılaşan Molière* başlıklı yüksek lisans tezinde, 1879-1882 yılları arasında Ahmet Vefik Paşa tarafından Molière'den Osmanlıcaya uyarlanan ya da çevrilen *Zor Nikâhı*, *Don Civanı*, *Dudu Kuşları*, *Tariüf* ve *Adamcıl* adlı oyunlar ile Molière'in 1659-1666 yılları arasında kaleme aldığı *Le Mariage Force*, *Dom Juan ou Le Festin de Pierre*, *Les Précieuses Ridicules*, *Le Tartuffe ou L'Imposteur* ve *Le Misanthrope* adlı özgün eserlerini "çeviride çoğuldizge" kuramıyla incelenmiştir. İnceleme neticesinde söz konusu oyunlar çerçevesinde Ahmet Vefik Paşa'nın, özellikle politik, dinî ve ahlaki uzantıları olan kimi sahne, paragraf, cümle ve sözcükleri erek metine aktarmadığı ya da anlamlarını değiştirerek aktardığı saptamış ve böylelikle çevirmenin, tiyatro sanatının Osmanlı toplumu nezdinde, bir başka deyişle erek kültür tarafından benimsenebilmesi ve sahiplenilmesi için bu çerçevede yapıtlar verdiği kanaatine varmıştır.

Oyuncu eğitiminde Molière'in tiyatro oyunlarının yeri, dramaturjisi, rejisi ve diksiyon çalışması başlıklı bir başka yüksek lisans tezinde Özençel (2012), Molière'in hayatını ve eserlerini inceleyerek yerel bağlamda nasıl anlaşıldığı ve oyunlarının oyunculuk eğitimindeki etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Sonuç olarak da komedide zamanlama, konuşma eylemi, olay örgüsü ve bu örgünün karakterlerin değişimindeki etkileri gibi ayrıntıları anlamak bakımından Molière ekseninde çalışmanın büyük bir avantaj sağladığını ifade etmektedir. Arıcan (2013) da *Molière'in George Dandin oyununun incelenmesi ve Angélique karakterinin Stanislavski yöntemi üzerinden incelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Molière'in *George Dandin* oyunundaki Angélique karakterinin ünlü Rus oyuncu ve yönetmen Konstantin Stanislavski (1863-1938) tarafından sistemleştirilen "özdeşleme" dayalı oyunculuk yöntemi üzerinden incelemiştir. Çalışmada, bir oyuncunun hayat verdiği karakteri tam olarak yaratabilmesi için dışsal çalışmaları tamamladığında karakterin içsel çalışma sürecine başlayabileceği, böylelikle sahne çalışmaları ile desteklenen bu içsel sürecin, oyuncunun tiyatro yolculuğunda "ben"den, "yeni bir ben"e ulaşmasını sağlama yolunda öncülük edebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer yandan Sönmez (2014), *Analyse des procédés comiques dans "Le Misanthrope", "Dom Juan", "Les Fourberies de Scapin", "Le Malade Imaginaire" et "Tartuffe" de Molière* (Molière'in *Dom Juan*, *Le Malade Imaginaire*, *Misanthrope*, *Les Fourberies de Scapin* ve *Tartuffe* adlı yapıtlarında gülmece öğelerinin çözümlemesi) adlı Fransızca yazılmış doktora tezinde, başlıkta

sözü edilen yazarın klasikleşmiş 5 (beş) eserinde yer alan gülmece öğelerini çözümlenerek, Molière'in bu öğeler aracılığıyla çağının toplumunu ilgilendiren temel sorunları nasıl yansıtmaya çalışıldığını ve ileriye dönük ne tür mesajlar vermek istediğini belirtmektedir. Koyun (2014) ise *Molière ile Feraizcizade Mehmet Şakir'e ait oyunların karşılaştırılması* başlıklı yüksek lisans tezinde, *Tanzimat Edebiyatı* (1860-1895) tiyatro yazarlarından Feraizcizade Mehmet Şakir (1853-1911) ve Molière'in eserlerini seçmeci (eklektik) bir yaklaşımla karşılaştırmalı olarak inceleyerek, benzer ve farklı yönlerinden hareketle etkileşimin nedenleri, boyutları ve alanlarını araştırmıştır. Araştırma neticesinde, Feraizcizade Mehmet Şakir'de Molière etkisinin belirgin bir şekilde gözlenebilir olmasına rağmen yazarların yapıtları arasında yine de kimi farklılıkların bulunduğu, özellikle de Ferâizcizâde'nin oyunlarındaki geleneksel etkilerin göz ardı edilemez derecede olduğu ve bu sebeple yazarın oldukça başarılı bir doğu-batı sentezi yaparak orijinal eserler verdiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde aynı tarihi dönemi konu edinen Kurt Williams (2015) da *Réécrire Molière en Turquie à l'âge des réformes: seconde moitié du XIXe siècle* (Reformlar çağında Türkiye'de Molière'in yeniden yazımı: 19. yüzyılın ikinci yarısı) adlı Fransızca doktora tezinde Molière tiyatrosunun *Reformlar Çağı* (1827-1908) diye bilenen 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'na taşınma sürecini kendi bütünlüğü ve karmaşıklığı içerisinde ele almaktadır. Sonuç olarak, sözü konusu dönemde Molière'in İmparatorluk'taki Türkçe ve Fransızca temsillerinin bir "yerli-yabancı" karşıtlığı içerisinde değerlendirilebileceği savlanarak, Türkçe temsillerinin zamanın Osmanlı Tiyatrosu'nu beslemek amacıyla hazırlanan "kabul edilebilir" nitelikteki çevirilere dayandığı, Fransızca temsillerinin ise seyirciye klasik Fransız komedisini en doğal haliyle sunmayı amaçladığı vurgulanmaktadır. Ayrıca söz edilen dönemde çevirinin, yeni bir tiyatro repertuarı oluşturmak isteyen Osmanlı aydınları için kültürü yeniden şekillendirmenin bir aracı haline geldiği belirtilmektedir. Hemen hemen aynı döneme dair Özgen'in (2016) Bahçeşehir Üniversitesi İleri Oyunculuk Anabilim Dalı'nda hazırladığı *Cumhuriyet öncesi Türk Tiyatrosu'nda Ahmet Vefik Paşa'nın yeri ve uyarladığı oyunların analizi* başlıklı yüksek lisans tezinde ise Cumhuriyet öncesi Türk Tiyatrosu'nda Ahmet Vefik Paşa'nın yeri ve uyarladığı iki oyunun (*Tartüf* ve *George Dandin*-1668) çözümlenmesi yapılmıştır. Aynı zamanda tiyatro oyunu çevirmenliği ve uyarlaması arasındaki farklılık ve zorlukların da ele alındığı bu çalışmada, Paşa'nın çeviri ve uyarlamaları yoluyla Fransız Tiyatrosundan aktarmaya çalıştığı kimi kuralların Türk Tiyatrosu'nun önünü açarak geliş-

mine ne denli katkı sağladığı ve bu adımlar neticesinde Batılı anlamda Türk Tiyatrosu'nun yapı taşlarının oluşturulduğunun altı çizilmektedir.

Bu kategoride geçtiğimiz yıl Küçükali (2021) tarafından Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı'nda gerçekleştirilen *Moliere'in "Cimri" adlı oyunundaki "Elise" karakterinin kukla uyarlaması* başlıklı bir başka yüksek lisans tezinde de 17. yüzyılın sosyokültürel özelliklerini yansıtan söz konusu eserin ve seçilen *Elise* karakterinin kuramsal ve görsel açıdan incelendiği görülmektedir. İnceleme neticesinde bu evrensel oyunun, günümüz insanının dönüşüm sürecinin sosyal, siyasal ve kültürel sonuçları ile beraberinde şekillendirdiği cansız nesnelere üzerinden açığa çıkan düşünsel alanları, 17. yüzyıl temelinde kukla üzerinden yorumlanarak geleneksel biçimsel özelliklerin değişmeden her döneme gönderme yapabilme özelliği ortaya konmaktadır. Son olarak aynı yıl içerisinde Uçankuş (2021) tarafından hazırlanan *Jean-Baptiste Poquelin Moliere'in kadın kimliğine bakışı* başlıklı diğer bir yüksek lisans tezinde ise Molière'in kadına bakış açısı irdelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak da Molière'e göre kadının, kendi döneminde sanılanın aksine ikinci sınıf bir insan olmadığı, aksine akılcı çoğu erkekten üstün olduğu ve üzerinde egemenlik kurulmasının imkânsız olduğu vurgulanmıştır.

2. Makaleler

Araştırma derleminin hemen hemen yarısını (f=34) oluşturan bu kategorideki çalışmalardan ilk olarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü tarafından yayımlanan *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*'nin Molière'in ölümünün 300. yıl dönümü anısına 1974 yılında yayımladığı özel sayısında yer alan 5 (beş) makale dikkat çekmektedir. Yaklaşık yarım yüzyıl önce yayımlanan bu özel sayıda ilk olarak Özgü'nün (1974a) giriş niteliğinde kaleme aldığı "Molière'in 300. doğum yıldönümü anısına: Molière" başlıklı makalesinde Molière'in sanat ve edebiyat çevrelerindeki önemi üzerinde durulmaktadır. Molière'in aslında her devirde topluma sesini duyurabilen evrensel bir yazar olduğu, belli bir edebiyat ve sanat çevresiyle sınırlanamayacağı, çağının sınırlarını aşabildiği için yaşamaya devam ettiği ve bundan böyle devam edeceği görüşü üzerinde durulmaktadır. Aynı sayının son sırasında yer alan "Almanya ve Avusturya'da Moliere'i yaşatanlar" başlıklı ikinci bir makalesinde Özgü'nün (1974b) bu sefer de Almanya'da ve Avusturya'da, devirler boyunca Molière'i kimlerin yaşattığı, hangi rejisörlerin nasıl sahneye koydukları tarihsel bir bakış açısıyla anlatılmaktadır. Sayının "Molière ve Türk komedyası" adlı ikinci makalesinde Şener (1974), Molière'in Türk tiyatrosundaki yerinden bahsederken, aslında yazarın Türk tiyatrosun-

da özel bir yeri olduğunu, Batı tiyatrosunun Türkiye’de de yerleşip benimsenmesinde ve Türk komedy yazarlığının yeni bir yönde gelişmesinde ne denli önemli bir etkisinin olduğuna dikkat çekmektedir. Üçüncü sırada yer alan “Türkiye’de Molière” başlıklı çalışmada And (1974) da Molière’in Türk tiyatrolarındaki yerine değinerek, bu bağlamda hemen hemen tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, özellikle de İslam ülkelerinde Molière’in başlıca kaynak ve örnek kişi olduğunu ifade etmektedir. Dördüncü sıradaki “Ahmet Vefik Paşa’nın Molière çevirilerinde anlatım nitelikleri” adlı makalede ise Tolun (1974), öncelikle Ahmet Vefik Paşa’nın Molière’den yaptığı 16 çevirideki anlatım niteliklerinden söz ederek, Paşa’nın aslında farklı bir oyun anlayışı olmasına rağmen Molière oyunlarını değişik anlatımlarla yeniden ele aldığını, dolayısıyla da kendisini 19. yüzyıl Türk tiyatro tarihinin en önemli oyun yazarlarından biri olarak görmek gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Tolun’un *Türk Dili Dergisi*’nin 1978 yılında yayımlanan *Çeviri Sorunları Özel Sayısı*’ndaki “Uyarlamalar ve Ahmet Vefik Paşa’nın uyarlamalarının özellikleri” başlıklı makalesinde de birebir aynı konuyu işlediği anlaşılmaktadır.

Tolun’un (1974; 1978) yukarıda anılan çalışmalarını takiben aradan geçen yaklaşık 40 yıllık bir zaman aralığında yayımlanan makalelerde, lisansüstü tezlerde olduğu gibi ağırlıklı benzer konuların, yani Osmanlı’dan günümüze kadar Türkçeye çevrilen ya da uyarlanan Molière eserlerinin konu edildiği görülmektedir. Öncü isim olması nedeniyle doğal olarak bu bağlamda akla gelen ilk isim de Ahmet Vefik Paşa ve onun çevirileri ya da uyarlamaları olmaktadır. Örneğin Yıldız (2007); “Adaptasyon meselesi, Ahmet Vefik Paşa ve *Zoraki Tabib* örneği” başlıklı çalışmada, ilk olarak Türk edebiyatında uyarlama (adaptasyon) konusunda kimi yazarların görüşlerine yer vermiş, ardından Ahmet Vefik Paşa’nın, “çeviri” ve “uyarlama” konularında Molière’i tercih etmesinin nedenleri üzerinde durmuş ve son olarak yazarın, Ahmet Vefik Paşa tarafından yapılan *Zoraki Tabib* (1869) uyarlamasını Sabiha Omay’ın *Zoraki Hekim* (1958) çevirisi karşılaştırmıştır. Sonuç olarak, uyarlama meselesinin *Tanzimat* ve *II. Meşrutiyet* (1908-1920) devirlerinde sıkça tartışılarak genel anlamda meseleye olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşılmış olmasına rağmen Ahmet Vefik Paşa gibi ne yaptığını çok iyi bilen kişilere geldiğinde tutumun değiştiğini hatta takdir edildiğini, bunda da Paşa’nın teorik anlamda tiyatroyu çok iyi bilmesinin ve kendi toplum yapısını yakından tanimasının etkisi olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde Uluğtekin (2009) de “*Le Tartuffe*’ten *Tartüfe*: Ahmet Vefik Paşa’dan bir çeviri-uyarlama” adlı makalesinde Ahmet Vefik Paşa’nın pek çok eleştirmen tarafından “çeviri” olarak sınıflandırılan *Tartüf* (1879-1882) adlı uyarlamasını

“çoğuldizgeci” bakış açısıyla değerlendirmiştir. Değerlendirme neticesinde, Osmanlı'nın yenilenme ve aynı zamanda Batı'ya açılma süreci olarak nitelendirilen *Tanzimat* döneminin öncü yazar ve çevirmenlerinde biri olan kabul edilen Ahmet Vefik Paşa'nın bu eseri çevirirken/uyarlarken bir yandan erek (hedef) kültürün yani içerisinde yaşadığı Osmanlı toplumunun beklentilerini gözeterek “uzlaşılacak” olanı üretmeye, diğer yandan erek kültürün benimseyip sahiplenebileceği yeni kültürel öğeleri önermek arasında bir denge kurmaya çalıştığı vurgulanmaktadır. Bu sebeple dini ve ahlaki gönderimleri olan kimi replikleri ve sözcükleri, erek metne ya hiç aktarmadığı ya da çeşitli taktikler kullanarak sözcüklerin olası etkilerini yumuşatarak aktardığı vurgulanmaktadır. Güzelyürek Çelik (2012) ise “Molière'in oyunlarında kişi adları ve anlamları” başlıklı çalışmasında Molière'in kimi oyunlarındaki kişi adlarının ne anlama geldiğini açıklamak, bu adların oyunlara ne tür bir katkı sağladığını belirlemek ve bunların erek dile, yani Türkçeye ne denli aktarılabilirliğini ele almaktadır. Çalışmada, Molière'in oyunlarında kişi adlarının ne denli önemli bir yere sahip olduğu vurgulanarak, bu tür bir incelemeyle sözü edilen isimlerin hedef dildeki çevirilerinin niteliğinden daha ziyade bu isimlerin çevrilmesi, değiştirilmesi ya da olduğu gibi bırakılmalarının ne gibi sonuçlar doğurduğunun ortaya konmasının amaçlandığı vurgulanmaktadır. İnceleme neticesinde, yazarın yapıtlarında her daim önemli bir yer tutan adların her birinin aslında kendi yarattığı karakterlerle özdeşleştiği görülmüştür. Ayrıca yazarın bu adları, kimi zaman kendisinin var ettiği kimi zaman da eski yapıtlarına göndermeler yaparak yeniden kendi karakterini oluşturduğu ya da yarattığı karakterinin özelliklerine uygun sözcükler seçerek bunları özel ad haline getirdiği anlaşılmaktadır. Çevirilerde erek dile nasıl aktarıldıklarına gelindiğinde ise genellikle bu adların ya oldukları gibi bırakıldıkları ya da okudukları gibi yazıldıkları/çevrildikleri belirlenmiştir. Ancak uyarlamalarda ise kişi adlarının tamamen hedef kültüre, yani Türk kültürüne uyarlandığı ve böylelikle karakterlerin birer Fransız karakter olmaktan çıkarak Osmanlı toplumunda buna karşılık gelebilecek kişilere bürünmüşlerdir.

Diğer yandan Efeoğlu (2015), “Les deux traductions en turc de *L'École des femmes* de Molière” başlıklı Fransızca çalışmasında, ilk olarak Ahmet Vefik Paşa (1933) ardından da Bedrettin Tuncel ile Sabahattin Eyüboğlu'nun (1941) ortak çevirileriyle Türkçeye aktarılan Molière'in *Kadınlar Mektebi* adlı güldürüsünün çevirilerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. İlk çeviride yapıtın özgün koşuk biçimini koruduğunu ancak ikinci çeviride ise yapıt düzyazıya aktarıldığını ve her iki çeviride de söz konusu yapıtın içerik (konu)

bakımından evrenselliğinden hiçbir şey yitirmediğinin altı çizilmektedir. Vural Kara ve Aslan (2015) da “Molière’in *L’Avare* eseri ışığında tiyatro metinleri çevirilerinin dil kullanımları açısından değerlendirilmesi” adlı ortak makalelerinde *Cimri*’nin Selahattin Eyüboğlu (2014) ve Nur Nirven (2002) tarafından yapılan Türkçe çevirilerinde kullanılan dilin çeviribilim açısından karşılaştırmalı bir değerlendirmesini yapmaktadır. Sonuç olarak, sözü edilen eserin her iki çevirisinin de tiyatro metin çevirisi bağlamında gerçekleştirildiği ve böylelikle de zaman zaman çevirmenlerin kendilerine birtakım betimleme yapma imkânı sağladığı belirtilmektedir. Sefer (2016) ise “Moliere’in *Cimri*’sinin çevirileri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme” adlı çalışmasında sözü edilen eserin, Yaşar Nabi Nayır (1961), Sabahattin Eyüboğlu (1983) ve Tuncay Türk (2010) gibi üç farklı çevirmen tarafından ve farklı dönemlerde gerçekleştirilmiş çeviri metinlerini neden-sonuç ilişkisi bağlamında karşılaştırarak sorun olarak düşünülebilecek durumlarda çevirmenlerin hangi kararları aldığını incelemektedir. İnceleme neticesinde Nayır, çevirinin ulusal kimlikleri/yazın dizgelerini oluşturmasındaki işlevine denk düşebilecek nitelikte bir çeviri gerçekleştirirken, Eyüboğlu’nun çevirisinde ise yazarın biçemi erek metinde kaybolmakta ve ayrıca erek okur kitlesi düşünülerek ufak çapta eklemeler ve eksiltmeler yapılarak büyük oranda metnin yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Son olarak Eyüboğlu’nun çevirisinde belirlenen bu sorunların neredeyse tamamının aynı yerlerde Türk’ün çevirisinde yinlendiğinde görülürken, aslında bir anlamda farklı çevirilerin birleştirilerek üstün körü bir düzeltmeyle okura sunulduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde “Molière’in *Cimri* adlı eseri ile Türkçe çevirilerinin karşılaştırmalı çözümlemesi” başlıklı makalelerinde bu sefer Yalçın ve Şahin’in (2017), İsmail Hâmi Danişmend (1943), Sabahattin Eyüboğlu (2014) ve Buket Yılmaz’ın (2012) çevirilerini karşılaştırmalı olarak ele aldıkları görülmektedir. Karşılaştırma neticesinde her üç çevirinin de kaynak metnin bütün özelliklerini taşıdığı ve aynı zamanda bu süreçte erek metin odaklı çeviri eylemlerinin de gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bütün bu karşılaştırmalı çeviri incelemelerine ek olarak Zeytinkaya’nın (2016) da “Gideon Tournay’nin erek odaklı kuramı ışığında Bedrettin Tuncel’in *İnsandan Kaçan* başlıklı çevirisi” adlı çalışmasında sözü edilen çevri eseri Tournay’nin erek odaklı çevri kuramı ışığında incelediği belirlenmiştir. Sonuç olarak, çevirmen davranışları bağlamında genel bir değerlendirme yapıldığında Bedrettin Tuncel’in (1910-1980), erek odaklı yaklaşıma bağlı kalıp, Türk okur kitlesini de göz önünde bulundurarak yazarın *Le Misanthrope* adlı oyununu *İnsandan Kaçan* (1976) başlığıyla çevirdiği savlanmaktadır. Bununla birlikte, manzum eser biçiminde üretilen

kaynak eserin yazım biçemi korunarak “manzum” türde çevrildiği ve böylelikle de kaynak ve erek metinler arasında bir denge kurulmaya çalışıldığı belirtilmektedir. Ayrıca biçim açısından ve “matrix” normlar kapsamında yeterli bulunarak, diliçi kullanım ve metinsel-dilsel normlar bağlamında ise kabul edilebilir bir çeviri ürünü ortaya konduğu vurgulanmaktadır. Şengül (2020) ise “Çeviri ve tiyatro: Molière çevirilerinin Türk tiyatrosuna etkisi” başlıklı makalesinde, edebiyat-çeviri ilişkisi bağlamında Türk Edebiyatının modernleşmesi sürecinde çevirinin, özellikle de Molière’den yapılan çevirilerin edebiyatımızdaki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. İnceleme neticesinde, Türk Edebiyatında Molière’i tanıma sürecinin çeviri ve uyarlamalar yoluyla başladığını, yazarın edebiyatımız üzerindeki etkisinin önemli bir göstergesi olarak da bu süreçte ortaya çıkan eserlerin geleneksel Türk seyirlik oyunlarının asırlık tipleriyle birleşerek, yazıldığı dönemin siyasi ve sosyal sorunlarına yanıt verebilecek yeni tipler ortaya çıkardığı aktarılmaktadır. Böylelikle toplumların yaşadıkları coğrafyalar farklı olsa bile Molière’in kurguladığı kahramanlar aracılığıyla dile getirdiği olaylar ve olgular, bir yönüyle değişen bütün toplumlarda benzerlerine rastlanabilecek fotoğraf kareleri olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda son olarak Şahin (2021) de “Molière’in *Scapin’in Dolapları*’na yapılan iki uyarlamanın yerlilik bakımından karşılaştırılması: *Dekbazlık-Ayyar Hamza*” isimli çalışmasında sözü edilen eser esas alınarak düz çevirisinden yapılan alıntılarla, uyarlamalardaki karşılığı olan diyaloglar arasındaki ortak ve farklı yönleri göstermeye çalışılmıştır. Ahmet Vefik Paşa’nın *Dekbazlık* (1863) adlı uyarlamasında tiyatro dilini yeterince önemsenmediği ve eserin doğrudan çeviri şeklinde kaleme alındığı, böylelikle de dil yönünden Direktör Ali Bey’in *Ayyar Hamza*’sının (1871) zihinlerde bıraktığı etkinin gerisinde kaldığı belirtilmektedir. Karadağ ve Kurt Williams (2015) ise yukarıda *Tezler* kategorisinde değerlendiren Kurt Williams’ın aynı yıl içerisinde savunulan *Réécriture Molière en Turquie à l’âge des réformes: seconde moitié du XIXe siècle* başlıklı Fransızca doktora tezin-den üretilen “Reformlar çağında Türkiye’de Molière’in yeniden yazımı (19. yüzyılın ikinci yarısı)” başlıklı makalelerinde, Molière’in Osmanlı İmparatorluğu’nda nasıl algılandığı ve Osmanlı-Türk tiyatrosunu nasıl beslediğine değinmektedirler. Çalışmada ayrıca çevirinin söz konusu dönemde yeni bir tiyatro repertuarı oluşturmak isteyen Osmanlı aydınlarının elinde toplumsal kültürü yeniden şekillendirmek için nasıl etkin bir araca dönüştüğü de açıklanmaktadır. Kurt Williams (2019), “Chambord Şatosu’ndan Osmanlı sahnelerine taşınan şamata: *Yirmi Çocuklu Bir Adam yahut Fettan Zaman İnsana Neler Yapmaz*” başlıklı bir diğer makalesinde de çevirmenlerin, klasik-

leşmiş ya da o dönem gözde olan yeni Fransız temsillerini Türkçeye uyarlayarak ya da çevirerek yeni bir Türk tiyatro repertuarı oluşturdukları yıllarda, bir diğer adıyla *Çeviriler Çağı* (1869-1882) olarak da nitelendirilen dönemde Mehmet Hilmi'nin Molière'in *Monsieur de Pourceaugnac*'dan (1669) çevirdiği *Yirmi Çocuklu Bir Adam yahut Fettan Zaman İnsana Neler Yapmaz* (1880) başlıklı eserde çevirmenin, kaynak metni Osmanlı seyircisinin beğenisine uygun hale getirmek için ne tür bir kültürel ve estetik dönüşümden geçirdiğini irdelemektedir. Sonuç olarak da sözü edilen çeviri eserin geleneksel Türk Tiyatrosundaki *Karağöz ve Ortaoyunu*'nun birçok öğesini ve özelliğini barındırması sebebiyle *Çeviriler Çağı*'nda Osmanlı tiyatrosunun en çok beğenilen temsillerinden biri olduğu, çevirmen Mehmet Hilmi'nin oyunu, Osmanlı seyircisinin beğenisine sunmak için kaynak metinde büyük değişiklikler yaparak, erek metne kültürel ve estetik bir uyarlama yoluyla aktardığı ve böylelikle oyunu adeta yeniden yazdığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda son olarak yine Kurt Williams (2020), *La Revue de la BNU* 'da yayımlanan "Molière en Turquie (17e-19e siècles)" (17. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı'da Molière) başlıklı Fransızca makalesinde Molière tiyatrosunun Osmanlı'ya, dolaşısıyla Türkçeye taşınma sürecini işlemektedir. Çalışmada bu sürecin esasen 1860'lı yılların sonuna doğru Osmanlı'nın ilk ulusal tiyatrosu sayılan Gülü Agop'un Gedikpaşa'daki tiyatrosunda verdiği ilk Türkçe temsillerle başladığına işaret edilirken aynı zamanda söz konusu dönemde İstanbul'da "kozmpolit" ve "rekabetçi" bir tiyatro ortamının varlığına da dikkat çekilmektedir. Zira bu dönemde bir yandan hem Müslüman Türkler hem de Ermeniler, Rumlar, Bulgarlar, Yahudiler vb. gayrimüslim azınlıklar kendi dillerinde oyunlar sergilerken, diğer yandan Fransız ve İtalyan tiyatro ve opera toplulukları İstanbul'a turneler düzenleyerek Pera'daki (Beyoğlu) büyük Avrupa tarzı tiyatrolarda temsiller vermektedir. Bu arda sözü edilen dönem, yani 19. yüzyılın son çeyreği İmparatorluğun, özellikle toplumsal, siyasi ve kültürel anlamda büyük çalkantılar, değişim ve dönüşümler yaşandığı bir dönemdir. Osmanlılar, Molière tiyatrosunu tam da bu dönemde keşfederek kendi ulusal tiyatrolarını beslemek için halkın beğenisine göre yeni uyarlamalar/çeviriler yapmaya, bir anlamda yeni Türkçe oyunlar yazmaya koyulurlar.

Çeviri ve uyarlama yoluyla Türkçeye kazandırılan Molière oyunlarının konu edildiği çalışmaların haricinde Uygur, 2003 yılında *Türkoloji Dergisi*'nde yayımlan "Molière ve Ahundof tiyatrosunda *Cimri* karakterleri Harpagon ve Hacı Kara" adlı makalesinde, Molière'in *Cimri* (1668) piyesindeki *Harpagon* ile Mirze Feteli Ahundof'un (1812-1878) *Sergüzeşti Merdi-Hasis* (1852) ya da

çok bilinen adıyla *Hacı Kara* piyesindeki *Hacı Kara* karakterlerini karşılaştırma yoluyla inceleyerek, Molière ve Ahundof kendi toplumlarından bir kesiti büyüteç altına alarak olumsuzlukları güldürü aracılığıyla ortaya çıkarmaya çalıştıkları ve bunu yaparken de yaşadıkları dönemlerin toplumsal yapısına ve edebî hareketliliğine ilişkin sosyolojik ve psikolojik unsurlardan azami ölçüde yararlanma yoluna gittikleri sonucuna ulaşmıştır. Akça (2011) ise bir tıp dergisi olan *Türk Üroloji Dergisi*'nde yayımlanan “Bir rahip, Güneş Kral XIV. Louis, antik Mısır güzelleri ve Molière’in yolları ne zaman kesişir? Tıp biliminin tarihine alternatif bir bakışı” başlıklı makalesinde günümüzde unutulmuş kimi önemli tıbbi cihaz ve tedavi buluşlarından bir kısmının hikâyesi anlatırken Molière ile ilgili olarak şöyle bir dramatik hikâye yer verdiği görülmüştür: Molière, çocuğunun yükselen ateşini düşürmek için dönemin hekimlerine başvurduğunda hekimlerin önerdiği antimon (l'antimoine), adlı kimyasal element tıpkı hikâyesinde olduğu gibi daha önce rahiplerin ölümüne (anti-moine) sebebiyet verdiği gibi yazarın çocuğunda da faciaya sebep olur ve böylelikle Molière çok sevdiği yavrusunu kaybeder. Bundan böyle de “kara cüppeli ve sivri şapkalılar” diye tanımladığı hekimlere düşman kesilir ve sahnede kendisiyle bile alay etmekten çekinmeyen yazar bundan böyle her fırsatta hekimleri ve hekimlik uygulamalarını yerden yere vurmaya sürdürür. Ezici (2016) de “Molière’in *Amphitryon* oyununu günümüzde kadın olmak perspektifinden repertuvara almak” başlıklı çalışmasında erkek egemen dünya düzeninde kadın varoluşunun algılanış biçimini yazarın *Amphitryon* (1668) oyunundaki tarihsel ve dramaturjik bağlamıyla değerlendirilmeye çalışmaktadır. Sonuç olarak da tiyatrodaki repertuar oluştururken oyun seçicinin, toplumda kadın varoluşunun, kadına yönelik şiddetin biçimlerinin, cinsel istismarın ve bunun olası sonuçlarının “sansür” kavramı ile açıklanamayacak ve değersizleştirilemeyecek kadar önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır. “Molière’in *Tartuffe*’ünde satirik öğeler” başlıklı bir başka makalede ise Aydın (2017), söz konusu oyunun başkişisi *Tartuffe* ve benzerlerine yöneltilen yergiyi, Molière’in komik unsurlar üzerinden nasıl gerçekleştirdiğini ele almaktadır. İnceleme neticesinde, aslında yazarın yarattığı kahramanların iç çatışmalar yaşamalarına rağmen bilinç değişimlerini gerçekleştiremedikleri, bunun nedeninin ise klasik tiyatrodan karakter olgusundan daha ziyade tiple uğraşmayı tercih etmesinin olduğu söylenmektedir.

Diğer yandan Soydaş (2017), “Ferâizcizâde Mehmed Şakir’in *İnâdcı Yâhûd Çöpçatan* ve *Evhâmî* oyunlarında Molière etkisi üzerine bir inceleme” isimli makalesinde Molière tiyatrosunun Osmanlı topraklarındaki varlığına

dair bir girişin ardından bir taraftan komedi türünün söz konusu coğrafyada neden ilgi çekmiş olabileceğini sorgularken diğer taraftan da bu tespitler eşliğinde Ferâizcizâde Mehmed Şakir'i (1853-1911) seçili eserleri üzerindeki Molière etkisini ele almaktadır. Sonuç olarak Molière'in, yazarın oyunlarına hem teknik hem de içerik açısından etki ettiği belirtilmektedir. Özellikle *Înâdcı Yâhûd Çöpçatan* (1885) ve *Scapin'in Dolapları* adlı oyunlardaki kimi karakterler bir takım ortak özellikler arz ederken, *Evhâmî* (1886) ve *Tartuffe* adlı oyunlarda da öncekiler ile benzer etkileşimler görüldüğü vurgulanmaktadır. Kocaman (2019) da "Molière oyunlarında kadın karakterler" adlı çalışmasında kadın konusunu, aile içindeki kadın ve erkeğin rolü üzerinden Molière'in kimi oyunları çerçevesinde incelemektedir. Çalışmada bir yandan özellikle yazarın ünlü eseri *Cimri* oyunu ekseninde 17. yüzyıl Paris burjuvazisi ele alınarak maddiyatın nasıl her şeyin üstünde tutulduğu, insani değerlerin, özellikle de kadının hiçe sayıldığı bir toplum eleştirisinin komedi yoluyla nasıl harmanlandığı gösterilirken, diğer yandan *Kadınlar Okulu* eserindeki Agnès- Arnolphe ilişkisi etrafında erkek egemen bir toplumun değerlerinin *Cimri* ile benzer özellikler gösterdiği ve *Bilgiç Kadınlar* ile de o yüzyılda toplumu kasıp kavuran ve adeta bir salgın halini alan "özentiliğin" eleştirisi yine kadınlar aracılığı ile verilmeye çalışılmaktadır. Efil ve Uz (2019) ise "Klasik Doğu ve Batı edebiyatındaki *Cimri* karakteri: Câhız ve Molière örneği" başlıklı makalelerinde, yaklaşık 767-777 ile 868 yılları arasında yaşadığı varsayılan ve Arap Edebiyatının en büyük nesir yazarlarından biri olarak kabul edilen Ebu Osman Amr b. Bahr Cahiz'in *el-Buhalâ* (yayımlayan Tâhâ el-Hâcirî, Kahire 1990) adlı eseri ve Molière'in *Cimri*'sinde yer alan "hasis" karakterleri benzerlikleri, farklılıkları ve topluma etkileri gibi farklı açılardan değerlendirilmeye çalışmıştır. Değerlendirme neticesinde, Doğu ve Batı medeniyetlerini temsil eden bu iki önemli edebiyat eserinin özelinde sadece toplumsal bir figür olarak dahi incelendiğinde her toplumun kendine özgü bir takım kültürel olguları ortaya çıksa da bu olguların diğer kültürlerle etkileşimi sonucunda evrensel olgulara dönüştüğünü ve bu çerçevede işlenen kimi tema, mekân, kurgu ve karakterlerin de birbirleriyle benzerlik göstermelerinin altında bir tür evrensel duygu aktarımının sonucu olduğu vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Göğercin (2019) de "Öteki'yle kendini savunmak: Bulgakov'un *Molière Efendi*'si" adlı çalışmasında Rus mizah yazarı Mihail Afanasyeviç Bulgakov'un (1891-1940) *Molière Efendi* (1962) adlı eserini Molière'in yaşamı ve yapıtlarıyla birebir karşılaştırmaksızın çözümlemeyi deneyerek Rus yazarın söz konusu eser aracılığıyla kendini nasıl savunmaya giriştiğini eserden örnekler vererek göstermeye çalışmaktadır. Sonuç olarak da Bul-

gakov'un bu yapıtıyla sadece ünlü yazarı sevdiği için adeta kendisiyle özdeşleştirerek bir sanatçının yaşamını aktarmadığı, gerçekte Molière maskesini kullanarak bir anlamda kendi yaşamını gözler önüne serdiği, maruz kaldığı baskıları, yaşadığı haksızlıkları dile getirdiği ve dolaylı da olsa bu şekilde kendini savunduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca yazarın bu yolla sadece kendisinin değil, dönemin Rusya'sında baskılara maruz bırakılan ve yapıtları yasaklanan tüm yazar ve sanatçıların da adeta sesi olduğu ve örtük bir biçimde iktidarı da eleştirdiği belirtilmektedir. İçinde bulunduğumuz yıl içerisinde *Frankofoni Ortak Kitap*'ın 40. sayısında da Fransızca yayımlanan "Molière 2022: autour de sa dernière pièce *Le Malade Imaginaire*" (Son piyesi *Hastalık Hastası* çerçevesinde Molière 2022) başlıklı bir diğer makalede ise Etenel İldem (2022a), Molière'in son piyesi *Hastalık Hastası*'ni (1673) değerlendirmektedir. Yazara göre; Molière birçok piyesinde hekimleri ve tıp bilimini konu eder. Daha ilk oyunlarından başlayarak hekimleri eleştirdiği gibi hastaları da pek ciddiye almaz. *Hastalık Hastası* piyesi aslında çok da umulmadık bir güldürü olup Molière bu oyunda, etrafında meydana gelen ani ölümlerle adeta sınıyan, Lully ile olan tartışması nedeniyle kralın ona olan ilgisini kaybeden, aile yaşamı altüst olmuş ama bütün bunlara rağmen bu sorunlarından kurtulmaya çalışan acılı bir insanı sahneye koymaktadır. Oyunda doktorları ve onların tedavi yöntemlerinin hicvetmenin yanı sıra "aşık barbon tipi adam", "erkek ve kadınların ikiyüzlülüğü" ve "genç kızlara babaları tarafından dayatılan evlilik" gibi kendi tiyatrosuna tüm temaları (konuları) burada yeniden işlemektedir. Bunların yanı sıra oyuna kimi "müzikal aralar" da ekleyerek kararlı bir şekilde seyirciyi güldürmeyi seçerken gittikçe ağırlaşan ve bozulan sağlık durumunu saklamaya çalışır.

Oyunlarını konu edinen bu özgün çalışmaların yanı sıra Kuyumcu (2013), İngilizce yayımlanan "Using theatre techniques in foreign language education: A study on Molière's plays" başlıklı çalışmada bir yandan Molière oyunlarından hareketle tiyatro tekniklerinin yabancı dil sınıflarında nasıl kullanılabilineceğini örnekler yardımıyla anlatmaya çalışırken, diğer yandan da tiyatronun yabancı dil öğretiminde kullanılmasının hem kalıcı hem de işlevsel bir öğrenme ile sonuçlanabileceği ileri sürmektedir. Benzer şekilde Genç ve Erdoğan Güveli (2014) de Fransızca yayımladıkları "*L'Avare de Molière en classe de FLE*" adlı makalelerinde tiyatro sanatının, Molière'in Cimri oyunu örneğinde olduğu gibi Fransızcanın yabancı dil olarak öğretiminde ne tür dilsel yeti ve amaçların öğretimi için araçsallaştırılabileceğini piyesten değişik sahneler işleyerek göstermeye çalışmaktadır. Yazarlar aynı zamanda öğrencilerin tiyatro sayesinde kendilerini böylelikle bir başka (ya-

bancı) dilin evreninde bulabileceklerini ve farkında olmadan anadillerine benzer refleksler geliştirebileceklerini de dillendirmektedirler.

Bu başlıkta son olarak yazarın 400. doğum yılı anısına Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü tarafından yayımlanan *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*'nin geçtiğimiz Temmuz ayında çıkan “Molière 400. Yaşında” başlıklı özel sayısında yer alan 4 (dört) çalışma bulunmaktadır. “Direktör Ali Bey’in *Ayyar Hamza* adlı oyununda Molière etkisi: *Kiproko* kavramı” başlıklı ilk makalede Yassıtepe Ayyıldız (2022), Henri Bergson’un (1859-1941) *Gülme (Le Rire - Essai sur la signification du comique, 1900)* adlı eserinden hareketle, birini başkası ya da bir şeyi başka bir şey sanmaktan doğan yanlışlık diye adlandırılan “kiproko” kavramı çerçevesinde *Tanzimat Dönemi (1839-1876)* tiyatro yazarı Direktör Ali Bey’in (1844-1899) Molière’in *Scapin’in Dolapları* başlıklı eserinden uyarladığı *Ayyar Hamza (1871)* adlı oyununu durum komedisi bağlamında incelenmiştir. Sonuç itibarıyla söz konusu oyununun, Molière tiyatrosunun bütün özelliklerini taşıdığı, özellikle “kiproko”yu gösterdiği ve böylelikle Türk Tiyatrosu’na uyarlanmış bir Scapin’i, yani Hamza’yı ortaya koyduğu vurgulanmaktadır. “Molière’in tiyatrosunda *Barbon*” başlıklı ikinci makalede de Etensel İldem (2022b), Molière’in, çeşitli fars ve komedyalarında, abartılı özgüven, budalalık, cinsellik merakı, kıskançlık ve aldatılma korkusu, despotluk ve cimrilik gibi karakter özellikleriyle sıklıkla karşımıza çıkan “kalıp kişisi” *barbon* tipinden nasıl faydalandığı ortaya komaya çalışmıştır. Sonuçta bir tip olarak *barbonun* tüm oyunlardaki kişilik özelliklerinin aşağı yukarı aynı olduğu ve yazarın da bu tipten büyük bir ustalikle faydalanarak onun aracılığıyla birtakım toplumsal eleştirilerde bulunduğu belirtilmektedir. “Bir efsane, iki oyun: Molière’den Montherlant’a değişen *Don Juan* efsanesi” isimli üçüncü makalede ise Taştemel (2022), Molière ve Henry de Montherlant’ın (1895-1972) *Don Juan* ortak adlı oyunlarının aynı isimdeki efsane başkarakter *Don Juan*’ın özelliklerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Molière’in *Don Juan*’ı (1665), bir efsane kahramanının özelliklerini taşıyan Montherlant’ın yarattığı *Don Juan*’ın (1958) ise yeryüzüne, ölümlü dünyaya ve insani yaşama daha yakın olduğu, ayrıca Molière’in *Don Juan*’ında gizemin çözülmesi için insanüstü bir varlığa ihtiyaç duyulurken Montherlant’ın *Don Juan*’ına göre gerçeğin yalnızca yeryüzünde olduğu sonucuna varılmıştır. “Molière’in oyunlarında aşk teması” başlıklı dördüncü ve son makalede de Turgut (2022), yazarın *Kadınlar Mektebi (1662)*, *Cimri (1668)* ve *Hastalık Hastası (1673)* oyunlarında yer alan aşk temasını ele almıştır. İncelenen her

üç oyunda da Molière'in aşk duygusunu güçlü bir konu olarak işlediği ve sonunda aşkın her daim galip geldiği görülmüştür.

3. Bildiriler

Bu kategoride geçtiğimiz 20 yıl (2003-2022) içerisinde ülkemizde ve yurtdışında düzenlenen çeşitli ulusal ve uluslararası toplantı, sempozyum, konferans ya da bilimsel etkinliklerde sunulmuş toplam 29 bildiriye ulaşılabilmektedir. Ancak bu bildirilerin neredeyse hiçbirinin içeriğine tam metin olarak ulaşılamadığı için başlıklardan hareketle kronolojik bir sıralamayla sadece kısaca temalarından/konularından bahsedilmeye çalışılmıştır. Buna göre; Akalın (2003), *Kibarlık Budalası*'ndaki gülüncün nasıl tehlikeli bir duygu durumu oluşturduğunu; Alpar ve Ağıldere (2005), Molière'in eserlerinde yapılan uyarlamaların Türkiye'deki çağdaş tiyatronun oluşmasına nasıl katkıda bulunduğunu, Etensel İldem (2006), Ahmet Vefik Paşa'nın çeviri ve/ya da uyarlama yoluyla Molière evrenini yeniden nasıl yarattığını; Tekin (2009), Recaizade Mahmud Ekrem'in *Araba Sevdası* ve Molière'in *Gülünç Kibarlar* adlı yapıtlarındaki toplumsal eleştirilerin karşılaştırmalı incelemesini; Sayın (2010), *Cimri* ekseninde Molière yazınının kimi özelliklerini; Alp (2010), Molière'in farklı kültürel evrelerinde *Turquerie* akımının etkisini; Demiral ve Kaya (2013), Molière'in *Cimri*'sinin Nur Nirven tarafından yapılan Türkçe çevirisindeki bazı sahnelerinin değişik çeviri kuramları çerçevesinde çözümlemesini; Dicle Başbuğ (2016), *Tartuffe* ve Nazım Hikmet'in aynı oyundan esinlenerek uyarladığı *Tartüf 59* adlı oyununun karşılaştırmasını; Divarcioğlu (2017), *Kibarlık Budalası*'nın farklı çevirilerinden hareketle kimi sahnelerin Türkçeye nasıl aktarıldığını; Karacadal (2018), Molière'in *Kibarlık Budalası* ve *Hastalık Hastası* oyunlarındaki yapmacıklık, sahtekârlık ve ikiyüzlülük gibi izleklerin belirlenmesini ve son olarak Genç ve Yalçın (2021) ise Molière'in *Hastalık Hastası* adlı eserini çeviri stratejileri açısından incelemesini ele aldıkları anlaşılmaktadır.

Diğer yandan bu başlıkta son olarak 11-12 Mayıs 2022 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı ile Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü tarafından düzenlenen *Molière 400 yaşında* konulu etkinlikte bir dizi bildirinin sunulduğu belirlenmiştir. İlk gün Etensel İldem'in (2022) "Molière ve Comédie Ballet" başlıklı açılış konferansının ardından sırasıyla Öztokat Kılıçeri (2022), "Molière'den Lonesco'ya: *Kibarlık Budalası* ve *Ders*'te dünya ve insan betimi", Gürses Şenbay (2022), "Bir saray pratiği olarak Molière tiyatrosu", Öztürk (2022), "Alcesste'in yalnızlığı üzerinden bir toplum eleştirisi: *Le Misanthrope*", Bankır Mesçi-oğlu (2022), "17. yy. düşüncesinde Molière'in yapıtına bir bakış", Yılmaz

(2022), “Molière tiyatrosunda izler ve esinlenmeler” ve son olarak Şahin (2022), “Teodor Kasap’ın Molière uyarlamaları: *Pinti Hamid* ve *İşkilli Memo*” adlı bildirimleri, etkinliğin ikinci gününde sabah ve öğleden sonraki iki oturumda ise Ardalı Büyükarman (2022), “Tanzimat tiyatrosunda Molière etkisiyle kaleme alınmış telif piyesler”, Kurt Williams (2022), “Geleneğin çevirisi: Tanzimat dönemi Molière çevirilerinde Osmanlı halk tiyatrosu öğeleri”, Yasitepe Ayyıldız (2022), “Direktör Ali Bey’in *Ayyar Hamza* adlı oyununda Molière etkisi: *Kiproko* kavramı” (Bu bildiri yukarıda da değindiğimiz gibi sonradan genişletilerek makale formatında *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*’nin Temmuz 2022’deki Molière özel sayısında yayımlanmıştır), Karaboğa (2022), “Molière, Haldun Taner ve bizim tiyatro”, Firidinoğlu (2022), “Osmanlı-Türkiye sahnelerinde Molière temsilleri: Değişen alımlama biçimleri ve eleştirel tartışmalar”, Hemiş (2022), “Çağdaşımız *Tartuffe*” ve son olarak Arıcı (2022) “Molière ve komik ritim ” başlıklı bildirimleri sunmuşlardır.

4. Kitaplar

Bu başlıkta sadece 2 (iki) çalışmaya ulaşılabilmektedir. Bu kitapların her ikisi de Molière’in ilk olarak Osmanlı’ya dolayısıyla Türkçeye ve Türk Edebiyatına taşınmasına öncülük eden ve yukarıda değişik vesilelerle defalarca anılan ünlü devlet adamı, yazar ve çevirmen Ahmet Vefik Paşa hakkında yazılmıştır. Bunlardan ilki bir monografi olup, *L’introducteur de Molière en Turquie: Ahmet Vefik Pacha* (Ahmet Vefik Paşa: Molière’in Türkiye Tanıtıcısı) başlığıyla 1973 yılında, tiyatrodan romana farklı edebi türdeki eserleri, özellikle de Molière ve Alfred de Musset gibi ünlü Fransız yazarların eserlerini Türkçeye kazandıran Cumhuriyet’in ilk aydın kuşağının temsilcilerinden bir olan Prof. Bedrettin Tuncel tarafından Fransızca kaleme alınmıştır. Diğeri ise Ahmet Vefik Paşa’nın Molière çevirilerinin tamamını bir arada inceleyen, yukarıda *Makaleler* alt başlığında aynı konuda iki çalışmasına değinilen, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Fransız Filolojisi eski öğretim üyelerinden Doç. Dr. Atilla Tolun tarafından 2007 yılında hazırlanmış *Ahmet Vefik Paşa’nın Molière Çevirileri* başlıklı eseridir.

Sonuç

Günümüzde Molière’in tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de akademik çalışmalara konu edilmesi ve Türk Tiyatrosunda eserlerinin sıklıkla sergilenmesinin nedeni, Şener’in (1974: 29-30) de vurguladığı gibi, “güldürü” sanatının kendini toplumsal yozlaşmadan sorumlu görmesi ve bu sebeple sistemli bir eleştiri yaklaşımı sergileyerek olaylara yön verebilecek insan iradesini ortaya çıkarma çabasıdır. Başka bir ifadeyle, komedyaya sayesinde

bozuk düzen eleştirilerek insanoğlunun olaylara yön vermesi ve böylelikle aynı zamanda kendisine de çekidüzen vermesi amaçlanır. Dolayısıyla dünya edebiyat ve akademik çevrelerinde olduğu gibi Türk akademi camiasında yapılan bilimsel araştırmalar da her daim yazarın eserlerindeki bu derin anlam yapısının ortaya konmasını amaç edinir.

Araştırmanın derlemi çerçevesinde ulaşılabilen bilimsel çalışmalarda Türk akademisyenlerin Molière'e değin daha çok makale (f=34) ve bildiri (f=29) tarzında çalışmalar gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Bu çalışmaların ağırlıklı bir kısmı her ne kadar Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'den yaptığı uyarlama ve çevirilere dair incelemelerden oluşsa da aralarında, dil öğretiminin (didaktik) çeviribilime, oradan da karşılaştırmalı edebiyat bilimine kadar farklı bilim alanlarıyla ilişkilendirilebilecek çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra, sözü edilen makalelerin neredeyse tamamının ulusal dergilerde yayımlandığı, bildirilerin ise benzer şekilde ulusal düzeydeki bilimsel toplantılarda sunulduğu görülmektedir. Ayrıca ülkemizde özellikle Fransız dili, kültürü ve edebiyatı alanındaki nadir inceleme ve araştırma dergilerinden biri olan *Frankofoni Ortak Kitap*'ının 33 yıllık yayın hayatı boyunca Molière ile ilgili herhangi bir özel "dosya" hazırlamağı anlaşılmağı (Kartal, 2010: 408) birlikte içinde bulunduğumuz yıl içerisinde sadece tek bir makale (Etensel İldem, 2022a) yayımladığı saptanmıştır. Molière ile ilgili yazılan tezlere bakıldığında ise bunların büyük bir çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde olduğu ve doktora düzeyinde sadece 2 (iki) tezin yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu tezlerin de yarısının (f=5) oyunculuk ana sanat dallarında, geriye kalan diğer yarısının ise Türk dili ve edebiyatı, Heykel, Çeviribilim ve Fransız dili eğitimi ana bilim/sanat dalları gibi başta güzel sanatlar olmak üzere ve sosyal bilimlerin değişik dallarında gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca bu bağlamda, 1998 yılı öncesinde herhangi bir teze rastlanmaması ve özellikle Fransız dili ve edebiyatı alanında tek bir tezin dahi yapılmaması düşündürücüdür.

Sonuç olarak, eserleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük bir kesim nezdinde hala ilgiyle okunan, oyunları hem profesyonel hem de amatör oyuncular tarafından sergilenerek büyük seyirci kitlelerinin ilgisini çeken Molière'in ölümünün üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen güncelliğinden hiçbir şey kaybetmediği aşikârdır. Bunun sıra, sınırlı sayıda da olsa üniversitelerimizde akademik çalışmalara konu edilmesi Molière'in evrenselliğinden herhangi bir şey kaybetmeyerek hala insanlığa ahlaki ve sosyal anlamda birçok şey sunması ile ilişkilendirilebilir.

Kaynakça

- Akalın, Esine (2003). “Molière’s *Le Bourgeoise Gentilhomme* laughter as a dangerous emotion in theatre”. *Ege University 8th International Culture Symposium* (21- 23 May 2003). İzmir: Ege Üniversitesi.
- Akça, Tamer (2011). “Bir Rahip, Güneş Kral XIV. Louis, Antik Mısır Güzelleri ve Molière’in Yolları Ne Zaman Kesişir? Tıp Biliminin Tarihine Alternatif Bir Bakış”. *Türk Üroloji Dergisi*, 37(4): 357-363.
- Alp, Eylem (2010). “The Journey of the Turquerie on Different Cultural Stages of Molière”. *Homelands in Translation* (13th -19th September 2010). Isola di Procida (Napoli), Italy: Summer School in Naples.
- Alpar, Melek ve Ağıldere Timur, Suna (2005). « Les adaptations en turc des œuvres de Molière ou la naissance du théâtre contemporain en Turquie ». *Colloque International : Textes et Mondes en Déplacement* (24-46 Novembre 2005). Porto, Portugal: Faculdade de Letras da Universidade do Porto.
- And, Metin (1974). “Türkiye’de Molière”. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 5: 51-64.
- Ardalı Büyükarman, Didem (2022). “Tanzimat Tiyatrosunda Molière Etkisiyle Kaleme Alınmış Telif Piyesler”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Arıcan, Ecem (2013). *Molière’in “George Dandin” Oyununun İncelenmesi ve Angelique Karakterinin Stanislavski Yöntemi Üzerinden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıcı, Oğuz (2022). “Molière ve Komik Ritim”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Arıkan, Yılmaz (2011). *Uygulamalı Yaratıcı Monologlar*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Au, Wayne (2007). “High-Stakes Testing and Curricular Control: A Qualitative Metasynthesis”. *Educational Researcher*, 36(5): 258-267.
- Aydın, Abdulhalim (2017). “Molière’in *Tartuffe*’ünde Satirik Öğeler”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50): 25-30.
- Bankır Mesçiöğlü, Seldağ (2022). “17. yy. Düşüncesinde Molière’in Yapıtına Bir Bakış”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

- Demiral, Serkan ve Kaya, Muzaffer (2013). “Molière’in *Cimri* Adlı Tiyatro Eserinin 3. Bölümünün 2. Sahnesinin Nur Nirven Tarafından Türkçeye Çevirisinin Vinay ve Darbelnet’inin Çeviri Yöntemlerine Göre Çözümlemesi”. *13. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu* (26-28 Eylül 2013). Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Dicle Başbuğ, Esra (2016). “From Molière’s *Tartuffe* to Nazım Hikmet’s *Tartüf*”. *10th International Conference on Social Sciences* (23rd to 24th September 2016). Madrid, Spain.
- Divarcioğlu, Davut (2017). “Transfer Scenes based on Different Translations of *the Middle Class Gentleman* of Molière in Turkish”. *8th Annual International Conference on Arts and Literature* (24-26 August 2017). Budapest, Hungary: ELTE University.
- Efeoğlu, Ertuğrul (2015). “Les deux traductions en turc de *L’École des femmes* de Molière”. *Synergies Turquie*, 8: 157-166.
- Efil, Muhammed ve Uz, Emin (2019). “Klasik Doğu ve Batı Edebiyatındaki *Cimri* Karakteri: Câhız ve Molière Örneği”. *Bilimname*, 39(3): 321-354.
- Etensel İldem, Arzu (2006). “Adapter et/ou traduire: l’univers de Molière recréé par Ahmet Vefik Pacha”. *Dans Interdisciplinarité en traduction: Actes du 11ème Colloque International sur la Traduction organisé par l’Université Technique de Yıldız*. Ed. Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: Les Éditions Isis, 153-162.
- Etensel İldem, Arzu (2022). “Molière ve Comédie-Ballet”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Etensel İldem, Arzu (2022a). “Molière 2022: autour de sa dernière pièce *Le Malade Imaginaire*”. *Frankofoni*, 40(1): 153-161.
- Etensel İldem, Arzu (2022b). “Molière’in Tiyatrosunda *Barbon*”. *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 376-391.
- Ezici, Türel (2016). “Molière’in *Amphitryon* Oyununu Günümüzde Kadın Olmak Perspektifinden Repertuvara Almak”. *Sahne ve Müzik Eğitim-Araştırma e-Dergisi*, 3: 133-146.
- Firidinoğlu, Nilgün (2022). “Osmanlı- Türkiye Sahnelerinde Molière Temsilleri: Değişen Alımlama Biçimleri ve Eleştirel Tartışmalar”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

- Genç, Aliye ve Yalçın, Perihan (2021). “Molière’in *Hastalık Hastası* (Le Malade imaginaire) Adlı Tiyatro Eserinin Çeviri Stratejileri ve İşlemleri Açısından İncelenmesi”. 6. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi Özet Kitapçığı*. Ed. Ceren Haktanır ve Parisa Göker. Elazığ: Asos Yayınevi, 70-72.
- Genç, Hanife Nalan ve Erdoğan Güveli, Songül (2014). “L’*Avare* de Molière en classe de FLE”. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28: 13-28.
- Göğercin, Ahmet (2019). “Öteki’yle Kendini Savunmak: Bulgakov’un *Molière Efendisi*”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 42: 1-20.
- Göker, Cemil (1982). *Fransa’da Edebiyat Akımları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- Gürses Şenbay, Selin (2022). “Bir Saray Pratiği Olarak Molière Tiyatrosu”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Güzelyürek Çelik, Pınar (2012). “Molière’in Oyunlarında Kişi Adları ve Anlamları”. *Yeni Tiyatro*, 34: 50-55.
- Hemiş, Özlem (2022). “Çağdaşımız *Tartuffe*”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Karaboğa, Kerem (2022). “Molière, Haldun Taner ve Bizim Tiyatro”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Karacadal, Özge (2018). “Molière’in Eserlerinde Yapmacılık, Sahtekârlık ve İkiyüzlülük İzlekleri: *Kibarlık Budalası* ve *Hastalık Hastası*’nın İncelenmesi”. *2nd International Black Sea Conference on Language and Language Education* (September 21-22, 2018). Sinop, Turkey: Sinop University.
- Karadağ, Ayşe Banu ve Kurt Williams, Çiğdem (2015). “Reformlar Çağında Türkiye’de Molière’in Yeniden Yazımı: 19. Yüzyılın İkinci Yarısı”. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5): 127-136.
- Kartal, Erdoğan (2011). “Frankofoni Dergisinin İçerik Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi”. *Frankofoni*, 23: 403-416.
- Kocaman, Şengül (2019). “Molière Oyunlarında Kadın Karakterler”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1): 167-179.

- Koyun, Meryem (2014). *Molière ile Feraizcizade Mehmet Şakir'e Ait Oyunların Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükali, Şüheda (2021). *Molière'in "Cimri" Adlı Oyunundaki "Elise" Karakterinin Kukla Uyarlaması*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Kurt Williams, Çiğdem (2015). *Réécrire Molière en Turquie à l'âge des réformes (Seconde moitié du XIXe siècle)*. Strasbourg Üniversitesi ile ortak eşdanışmanlı Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt Williams, Çiğdem (2019). "Chambord Şatosu'ndan Osmanlı Sahnelerine Taşınan Şamata: Yirmi Çocuklu Bir Adam yahut Fettan Zaman İnsana Neler Yapmaz". *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 29: 1-15.
- Kurt Williams, Çiğdem (2020). "Molière en Turquie (17e-19e siècles)". *La Revue de la BNU*, 22: 108-115.
- Kurt Williams, Çiğdem (2022). "Geleneğin Çevirisi: Tanzimat Dönemi Molière Çevirilerinde Osmanlı Halk Tiyatrosu Öğeleri". *Molière 400 Yaşında (11-12 Mayıs 2022)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Kuyumcu, Fehime Nihal (2013). "Using Theatre Techniques in Foreign Language Education: A Study on Molière's Plays". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 70: 6-10.
- Özençel, Tolga Özenç (2012). *Oyuncu Eğitiminde Molière'in Tiyatro Oyunlarının Yeri, Dramaturjisi, Reji ve Diksiyon Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgen, Deran (2016). *Cumhuriyet öncesi Türk Tiyatrosu'nda Ahmet Vefik Paşa'nın Yeri ve Uyarladığı Oyunların Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgü, Melahat (1974a). "Molière'in 300. Doğum Yıldönümü Anısına: Molière". *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 5: 1-23.
- Özgü, Melahat (1974b). "Almanya ve Avusturya'da Molière'i Yaşatanlar". *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 5: 65-97.
- Öztoğat Kılıçeri, Nedret (2022). "Molière'den Ionesco'ya: Kibarlık Budalası ve Ders'te Dünya ve İnsan Betimi". *Molière 400 Yaşında (11-12 Mayıs 2022)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

- Öztürk, Hüseyin Necmi (2022). “Alceste’in Yalnızlığı Üzerinden Bir Toplum Eleştirisi: *Le Misanthrope*”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Polat, Seyat ve Ay, Osman (2016). “Meta-Sentez: Kavramsal bir Çözümleme”. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* (ENAD), 4(2): 52-64.
- Şahin, Emir Ali (2021). “Molière’in *Scapin’in Dolapları*’na Yapılan İki Uyarılmanın Yerlilik Bakımından Karşılaştırılması: *Dekbazlık-Ayyar Hamza*”. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(22): 45-76.
- Şahin, Seval (2022). “Teodor Kasap’ın Molière Uyarlamaları: *Pinti Hamid ve İşkilli Memo*”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Sayın, Mehmet (2010). “Molière ve *Cimri*’ye İlişkin Yazınsal Saptamalar”. *VI. Ulusal Frankofoni Kongresi* (20-22 Mayıs 2010). Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Sefer, Hasan (2016). “Molière’in *Cimri*’sinin Çevirileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4: 48-57.
- Şener, Sevda (1974). “Molière ve Türk Komedyası”. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 5: 25-31.
- Şengül, Abdullah (2020). “Çeviri ve Tiyatro: Molière Çevirilerinin Türk Tiyatrosuna Etkisi”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1): 78-87.
- Sönmez, Leyla (2014). *Analyse des procédés comiques dans Le misanthrope, Don Juan, Les fourberies de Scapin, Le malade imaginaire et Tartuffe de Molière*. Thèse de doctorat. Adana: Université de Çukurova, Institut des sciences sociales, Département de didactique du Français langue étrangère.
- Soydaş, Hakan (2017). “Ferâizcizâde Mehmed Şakir’in *İnâdcı Yâhûd Çöpçatan* ve *Evhâmî* Oyunlarında Molière Etkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 58: 1-14.
- Taştemel, Ferhat (2022). “Bir Efsane, İki Oyun: Molière’den Montherlant’a Değişen Don Juan Efsanesi”. *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 407-419.
- Tekin, Nesrin (2009). “Recaizade Mahmud Ekrem’in *Araba Sevdası* ve Molière’in *Gülünç Kibarlar* Adlı Yapıtlarında Toplum Eleştirisi”. *CAFT: International Congress of Comparative Literature and the Teaching of Liter-*

- ature and Language: We Speak the Same Culture* (29 April-1 May 2009). Ankara, Turkey: Gazi University.
- Tolun, Atila (1974). "Ahmet Vefik Paşa'nın Molière Çevirilerinde Anlatım Nitelikleri". *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 5: 33-47.
- Tolun, Atila (1978). "Uyarlamalar ve Ahmet Vefik Paşa'nın Uyarlamalarının Özellikleri". *Türk Dili Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, 322: 96-104.
- Tolun, Atila (2007). *Ahmet Vefik Paşa'nın Molière Çevirileri*. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Tuncel, Bedrettin (1973). *L'introducteur de Molière en Turquie: Ahmet Vefik Pacha*. Ankara: Başnur Matbaası.
- Turgut, Dilek (2022). "Molière'in Oyunlarında Aşk Teması". *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 420-430.
- Uçankuş, Dalya (2021). *Jean-Baptiste Poquelin Molière'in Kadın Kimliğine Bakışı*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluğtekin, Gül (2009). "Le Tartuffe'ten Tartüfe: Ahmet Vefik Paşa'dan Bir Çeviri-Uyarlama". *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 30: 123-140.
- Uluğtekin, Melahat Gül (2004). *Ahmet Vefik Paşa'nın Çevirilerinde Osmanlılaşan Molière*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlü, Nil (1998). *Tiyatroda Temel Güldürü Tekniklerinin Molière Komedyalarında İşleniş Biçimleri Üzerine Dramaturjik Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygur, Erdoğın (2003). "Molière ve Ahundof Tiyatrosunda Cimri Karakterleri Harpagon ve Hacı Kara". *Türkoloji Dergisi*, 16(2): 145-164.
- Vardar, Berke (1967). *Fransız Edebiyatı*. İstanbul: Dönem Yayınları.
- Vural Kara, Sergül ve Aslan, Erdinç (2015). "Molière'in L'Avare Eseri Işığında Tiyatro Metinleri Çevirilerinin Dil Kullanımları Açısından Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36): 267-273.
- Yalçın, Perihan ve Şahin, Şeyma (2017). "Molière'in Cimri Adlı Eseri ile Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi". *International Journal of Language Academy*, 5(6): 1-11.
- Yassitepe Ayyıldız, Ece (2022). "Direktör Ali Bey'in Ayyar Hamza Adlı Oyununda Molière Etkisi: Kiproko Kavramı". *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 392-406.

- Yassitepe, Ayyıldız, Ece (2022). “Direktör Ali Bey’in Ayyar Hamza Adlı Oyununda Molière Etkisi ve *Quiproquo* Kavramı”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Yıldız, Bayram (2007). “Adaptasyon Meselesi, Ahmet Vefik Paşa ve *Zoraki Tabib* Örneği”. *Turkish Studies*, 2(3): 638-659.
- Yılmaz, Çağatay (2022). “Molière Tiyatrosunda İzler ve Esinlenmeler”. *Molière 400 Yaşında* (11-12 Mayıs 2022). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Zeytinkaya, Dilber (2016). “Gideon Toury’nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel’in *İnsandan Kaçan* Başlıklı Çevirisi”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4(Nisan Özel Sayısı): 35-47.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Birinci yazar verilerin derlenmesi, çözümlenmesi ve makalenin yazım aşamasında, ikinci yazar ise makale konusunun tespiti, yöntem bölümünün yazımı, tartışma ve sonuç bölümünün zenginleştirilmesi ve son okumasının (proof-reading) gerçekleştirilmesi aşamasında katkıda bulunmuştur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The authors have no potential conflict of interest regarding research, authorship, or publication of this article.

Author-Contributions Statement: The first author attributed this research in the process of collecting the data, analyzing the data, and writing the article. The second author attributed this research in deciding the topic, writing the methodology, discussion and results sections. In addition, the second author helped with proof-reading this article.